

Soud: Nejvyšší soud
Datum rozhodnutí:
Spisová značka: 32 Cdo 2892/2008
Typ rozhodnutí:
Heslo:
Dotčené předpisy:
Kategorie rozhodnutí:

32 Cdo 2892/2008

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK

JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v senátě složeném z předsedy JUDr. Miroslava Galluse a soudců JUDr. Františka Faldyny, CSc., a JUDr. Hany Gajdziokové v právní věci žalobce Ing. Z. P., zastoupeného JUDr. V. B., advokátem, proti žalované U. a.s., zastoupené JUDr. D. D., advokátem, o zaplacení smluvní pokuty ve výši 100 784 Kč a příslušenství z částky 72 663,20 Kč, vedené u Okresního soudu v Olomouci pod sp. zn. 22 C 3/2004, o dovolání žalované proti rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 5. února 2008, č. j. 15 Co 609/2007-342, takto:

Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 5. února 2008, č. j. 15 Co 609/2007-342 [vyjma výroku I. písm. b)], se zrušuje a věc se v tomto rozsahu vrací odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

O d ů v o d n ě n í :

Okresní soud v Olomouci (v pořadí druhým) rozsudkem ze dne 10. září 2007, č. j. 22 C 3/2004-315, uložil žalované zaplatit žalobci částku 28 667 Kč představující 10% úrok z prodlení p. a. z částky 72 663,20 Kč od 29. května 2003 do 7. května 2007 (bod I. výroku), zamítl žalobu o zaplacení smluvní pokuty ve výši 100 784 Kč a 5% úroku z prodlení p. a. z částky 72 663,20 Kč od 29. května 2003 do 7. května 2007 (bod II. výroku), rozhodl o nákladech řízení mezi účastníky (bod III. výroku) a uložil oběma účastníkům zaplatit náklady řízení České republiky (body IV. a V. výroku). Soud prvního stupně zamítl žalobu v části týkající se smluvní pokuty s odůvodněním, že v řízení provedenými důkazy a ani výkladem podle § 35 občanského zákoníku (dále též jen „obč. zák.“) a § 266 obchodního zákoníku (dále též jen „obch. zák.“) se nepodařilo odstranit neurčitost ujednání „smluvní penále činí 0,05 % za meškající den“ v bodu 4. kupní smlouvy ze dne 30. června 1999. Podle soudu není tak ze smlouvy zřejmé, zda se jedná o smluvní pokutu či smluvený úrok z prodlení a z jaké částky (z fakturované či dlužné) bude 0,05 % za každý meškající den účtováno. Učinil závěr, že kupní smlouva je v části obsahující ujednání o smluvním penále absolutně neplatná podle 37 odst. 1 a § 41 obč. zák. pro neurčitost a žalobci nelze nárok na jím požadovanou smluvní pokutu přiznat. Pokud jde o úrok z prodlení, dovedl, že žalobci vznikl nárok na zákonný úrok z prodlení ve výši 10 % ročně stanovený dle kritérií obsažených v ustanoveních § 369 a § 502 obch. zák. ve znění ke dni určeného prodlení.

K odvolání žalobce Krajský soud v Ostravě rozsudkem ze dne 5. února 2008, č. j. 15 Co 609/2007-342, změnil rozsudek soudu prvního stupně v napadeném bodu II. výroku tak, že uložil žalované zaplatit žalobci 100 784 Kč [výrok I. písm. a)] a potvrdil ho ve zbývající části tohoto zamítavého výroku [výrok I. písm. b)]. Dále ho změnil v bodech III. až V. výroku o nákladech řízení tak, že uložil žalované zaplatit žalobci a České republice náklady řízení (výrok II.) a

rozhodl o nákladech odvolacího řízení mezi účastníky (výrok III.).

Odvolací soud vyšel ze skutkových zjištění soudu prvního stupně, podle nichž žalobce jako prodávající dodal žalované jako kupující v rámci podnikatelské činnosti 4 kusy elektromotorů specifikované v kupní smlouvě ze dne 30. června 1999 uzavřené mezi účastníky za dohodnutou kupní cenu, kterou žalovaná uhradila dne 7. května 2007. Z této smlouvy, kterou s ohledem na námitky žalobce uplatněné v odvolání zopakoval dokazování, mimo jiné zjistil, že v platebních podmínkách pod bodem 4. je uveden text „smluvní penále 0,05 % za meškající den“. Odvolací soud ve shodě se závěrem vysloveným již v rozsudku ze dne 5. března 2007, č. j. 15 Co 58/2006-148 (jímž zrušil v pořadí první rozsudek soudu prvního stupně ze dne 26. dubna 2005, č. j. 22 C 3/2004-93, v nákladových výrociích a výroku, jímž byla zamítnuta žaloba na zaplacení smluvní pokuty), setrval na názoru, že pokud si účastníci dohodli ve smlouvě pro případ pozdního zaplacení (zmeškání lhůty splatnosti) splatné faktury (kupní ceny) smluvní penále 0,05 % za každý den meškání (prodlení), má toto ujednání charakter smluvní pokuty podle ustanovení § 544 obč. zák. V této souvislosti uvedl, že v obchodní praxi v době uzavření předmětné kupní smlouvy platilo, že pod pojmem „penále“, který obchodní zákoník nezná a občanský zákoník jej definuje jako speciálním zákonem stanovenou pokutu za porušení smluvní povinnosti, se vždy rozuměla smluvní pokuta, nikoliv dohoda o úrocích z prodlení v jiné než zákonné výši.

Podle posouzení odvolacího soudu ujednání o smluvní pokutě splňuje obligatorní písemnou formu, kterou vyžaduje § 544 odst. 2 obč. zák., přičemž způsobu určení její výše nelze vytýkat neurčitost a nesrozumitelnost ve smyslu § 37 odst. 1 obč. zák., jak dovodil soud prvního stupně. Za použití výkladových pravidel uvedených v § 266 obch. zák. z hlediska možného významu jednotlivých použitých pojmů, v jejich vzájemné návaznosti i z hlediska jejich řazení ve struktuře celé smlouvy má za to, že účastníci sjednali smluvní pokutu, která zajišťovala včasnou úhradu kupní ceny a bylo jí sankcionováno prodlení s úhradou kupní ceny. Podle názoru odvolacího soudu je možné výkladem textu bodu 4. kupní smlouvy dovodit, že základem pro výpočet smluvní pokuty jako procentního podílu 0,05 % za každý den prodlení je jen ta část fakturované částky, s jejíž úhradou je kupující (žalovaná) skutečně v prodlení. Za situace, kdy nepovažuje smluvní pokutu za nepřiměřenou hodnotě a významu zajišťované smluvní povinnosti a kdy neshledal ani důvody pro případnou moderaci uplatněné smluvní pokuty, uzavřel, že žalobci nárok na jím požadovanou smluvní pokutu vznikl. Jako nedůvodnou odvolací soud posoudil tu část odvolání, v němž žalobce požadoval další úroky z prodlení, které mu soud prvního stupně nepřiznal.

Rozsudek odvolacího soudu, vyjma jeho výroku I. písm. b), napadla žalovaná dovoláním, jehož přípustnost opřela o ustanovení § 237 odst. 1 písm. a) občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“). Jako dovolací důvod uvedla nesprávné právní posouzení věci podle § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř., jakož i skutečnost, že rozsudek odvolacího soudu vychází ze skutkového zjištění, které nemá podle obsahu spisu v podstatné části oporu v provedeném dokazování (dovolací důvod dle § 241a odst. 3 o. s. ř.).

Dovolatelka brojí proti právnímu závěru odvolacího soudu, že účastníky dohodnuté „smluvní penále“ má charakter smluvní pokuty a že základem pro její výpočet je jen ta část fakturované částky, s jejíž zaplacením je kupující v prodlení. Podle mínění dovolatelky nemá toto posouzení jakoukoliv oporu v provedeném dokazování, přičemž ani z odůvodnění napadeného rozsudku není vůbec zřejmé, jak odvolací soud k takovému závěru dospěl. Podle jejího názoru jde o neplatné ujednání pro neurčitost, jelikož postrádá náležitosti uvedené v § 544 odst. 2 obč. zák. - není specifikována výše smluvní pokuty, způsob jejího určení, jakož i označení povinnosti, s jejímž porušením je smluvní pokuta spojena. Akcentuje, že v daném případě nelze nijak určit, z jaké částky má být penále počítáno; tento nedostatek smluvního ujednání nelze podle jejího názoru odstranit ani jeho výkladem a projev vůle doplňovat či nahrazovat – jak nesprávně učinil odvolací soud – nelze. Podle dovolatelky Nejvyšší soud opakovaně judikoval, že penále může být

považováno jak za smluvní pokutu, tak i za úrok z prodlení, a proto nelze jazykovým výkladem tento rozpor odstranit. Rovněž tak již několikrát dovodil, že není-li zřejmé, z jaké ceny má být procentuelně výše pokuty stanovena, nelze dospět k jinému závěru, než že smluvní pokuta je neplatná pro neurčitost, a to i tehdy, shodli-li by se účastníci na tom, o jakou cenu se jedná, neboť s ohledem na obligatorní písemnou formu ujednání o smluvní pokutě musí být způsob určení výše smluvní pokuty stanoven určitě. Shodný závěr přitom zaujímají i soudy nižších stupňů.

Dovolatelka navrhla, aby dovolací soud zrušil rozsudek odvolacího soudu a věc mu vrátil k dalšímu řízení s tím, že jí bude přiznána náhrada nákladů dovolacího řízení.

Dovolání je v této věci přípustné podle § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř., neboť směřuje proti rozsudku odvolacího soudu v rozsahu, jímž byl změněn rozsudek soudu prvního stupně ve věci samé (a do souvisejících výroků o nákladech řízení), a je i důvodné.

Dovolací soud nejprve zkoumal, zda řízení netrpí vadami uvedenými v § 229 odst. 1, § 229 odst. 2 písm. a) a b) a § 229 odst. 3 o. s. ř. (tzv. zmatečností), jakož i jinými vadami řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, i když nebyly v dovolání uplatněny. Tyto vady, k nimž dovolací soud přihlíží v případě přípustného dovolání z úřední povinnosti (srov. § 242 odst. 3 větu druhou o. s. ř.), však dovoláním namítány nejsou a dovolací soud je z obsahu spisu neshledal.

Nejvyšší soud proto rozhodnutí odvolacího soudu přezkoumal v napadeném rozsahu (srov. § 242 odst. 1 o. s. ř.), jsa vázán uplatněným dovolacím důvodem včetně toho, jak jej dovolatelka obsahově vymezila (srov. § 242 odst. 3 větu první o. s. ř.). Dovolací soud se tak zabýval správností právního posouzení věci zpochybňovaného uplatněným dovolacím důvodem [§ 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř.], pod který bylo možné namítky dovolatelky podřadit.

Právní posouzení věci je činnost soudu, spočívající v podřazení zjištěného skutkového stavu pod hypotézu (skutkovou podstatu) vyhledané právní normy, jež vede k učinění závěru, zda a komu soud právo či povinnost přizná či nikoliv.

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu sice správně určenou nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Z vyličení uplatněného dovolacího důvodu je zřejmé, že dovolatelka napadá právní závěr odvolacího soudu o tom, že ujednání bodu 4. kupní smlouvy ze dne 30. června 1999 „Platební podmínky. Splatnost faktury je 30 dnů po dodávce. Smluvní penále 0,05 % za meškající den.“ má charakter smluvní pokuty. Odvolacímu soudu vytýká nesprávné právní posouzení tří otázek: zda lze uvedené smluvní ujednání vyložit jako smluvní pokutu nebo jako smluvní úrok z prodlení, zda lze výkladem tohoto ujednání dovodit výši smluvní pokuty či způsob jejího určení a konečně za jaké porušení smluvní povinnosti je smluvní pokuta sjednána. Podle dovolatelky je smluvní ujednání o smluvní pokutě v těchto směrech neurčité, což má za následek jeho neplatnost podle § 37 odst. 1 obč. zák.

Podle odůvodnění napadeného rozsudku odvolací soud založil svůj závěr o tom, že předmětné smluvní ujednání má charakter smluvní pokuty, pouze na úvaze, že pojmem „penále“ se v obchodní praxi vždy rozuměla smluvní pokuta, aniž toto své tvrzení o cokoli opřel. Je proto třeba odvolacímu soudu vytknout, že nedostal své povinnosti rozsudek řádně odůvodnit, když podle § 157 odst. 2 o. s. ř. má soud v odůvodnění rozsudku mimo jiné uvést, o které důkazy opřel svá skutková zjištění a jakými úvahami se při hodnocení důkazů řídil. Nejde však o jediný nedostatek, jímž odvolací soud své rozhodnutí zatížil.

Závažnějšího pochybení se odvolací soud dopustil nesprávným postupem při použití ustanovení § 266 obch. zák., podle jehož druhého odstavce platí, že v případech, kdy projev vůle nelze vyložit podle odstavce 1, vykládá se projev vůle podle významu, který by mu zpravidla přikládala osoba v postavení osoby, které byl projev vůle určen. Výrazy používané v obchodním styku se vykládají podle významu, který se jim zpravidla v tomto styku přikládá.

Pokud by tedy odvolací soud ve smyslu tohoto ustanovení vyložil výraz „penále“ podle významu, který se mu zpravidla v obchodním styku přikládá, mohl tak učinit až po zjištění, že projev vůle nelze vyložit podle odstavce 1 téhož ustanovení, podle něhož projev vůle se vykládá podle úmyslu jednajících osoby, jestliže tento úmysl byl straně, které je projev vůle určen, znám nebo jí musel být znám.

Výkladem projevu vůle jednajících osob se však odvolací soud podle odůvodnění napadeného rozhodnutí vůbec nezabýval a jejich úmysl, co konkrétně předmětným ujednáním v bodu 4. smlouvy sledovali, nezjišťoval. Jeho závěr o tom, že smluvní ujednání „Platební podmínky. Splatnost faktury je 30 dnů po dodávce. Smluvní penále 0,05 % za meškající den.“ má charakter smluvní pokuty, spočívá proto na nesprávném právním posouzení věci. Lze tak uzavřít, že v tomto směru je námitka dovolatelky opodstatněná a že dovolací důvod nesprávného právního posouzení věci podle § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. byl uplatněn důvodně.

S dalšími výhradami dovolatelky se však již dovolací soud neztotožňuje, jelikož tvrzené nesprávné právní posouzení věci odvolacím soudem Nejvyšší soud v řešení zbývajících otázek neshledal. Ze zařazení ujednání o „smluvním penále“ do bodu 4. smlouvy, nadepsaného „Platební podmínky“ a obsahující dále pouze větu „Splatnost faktury je 30 dnů po dodávce.“, odvolací soud správně dovodil, že „meškajícím dnem“ je třeba rozumět den prodlení kupující se zaplacením fakturované kupní ceny, přičemž zajišťovanou povinností je zde povinnost kupující k zaplacení kupní ceny. Odvolací soud rovněž nepochybil, rozuměl-li základem pro výpočet „smluvního penále“ tu část fakturované kupní ceny, s jejíž úhradou je kupující v prodlení. Řešení těchto otázek bude mít ovšem význam jen v případě, setrvá-li odvolací soud v dalším řízení na názoru, že předmětné smluvní ujednání má charakter smluvní pokuty.

I když dovolatelka v dovolání výslovně uvedla, že uplatňuje též dovolací důvod podle § 241a odst. 3 o. s. ř., nijak jej dále nevymezila a nevyjádřila, která skutková zjištění odvolacího soudu podle jejího názoru nemají v podstatné části oporu v provedeném dokazování. S ohledem na vázanost dovolacího soudu uplatněným dovolacím důvodem a jeho obsahovým vymezením (srov. § 242 odst. 3 větu první o. s. ř.) Nejvyšší soud nemohl správnost napadeného rozhodnutí z pohledu tohoto dovolacího důvodu přezkoumat.

Nejvyšší soud proto, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.), zrušil napadený rozsudek odvolacího soudu v části prvního výroku, v níž byl změněn rozsudek soudu prvního stupně v zamítavém výroku ve věci samé tak, že žalované bylo uloženo zaplatit žalobci 100 784 Kč (jakož i v závislém druhém a třetím výroku o nákladech za řízení před soudy obou stupňů) zrušil (§ 243b odst. 2 část věty za středníkem, o. s. ř.) a věc mu v tomto rozsahu vrátil k dalšímu řízení (§ 243b odst. 3 věta první o. s. ř.).

Právní názor dovolacího soudu je pro odvolací soud závazný (§ 243d odst. 1 část první věty za středníkem o. s. ř.). O náhradě nákladů řízení včetně nákladů dovolacího řízení soud rozhodne v novém rozhodnutí o věci (§ 243d odst. 1 věta druhá o. s. ř.).

Proti tomuto rozhodnutí není přípustný opravný prostředek.

V Brně 8. září 2009

JUDr. Miroslav Galis

předseda senátu